

Å skrive om livsmot

Anne Clancy og Rolf Thorsen

Anne Clancy, professor, PhD, Institutt for helse- og omsorgsfag, UiT Norges arktiske universitet, Harstad, anne.clancy@uit.no

Rolf Thorsen, førsteamanuensis, Institutt for helse- og omsorgsfag, UiT Norges arktiske universitet, Harstad, rolf.thorsen@uit.no

Abstract

Concerning ‘livsmot’

The phenomenon of ‘Livsmot’ can be expressed in a myriad of ways. This essay is the introductory text to a special issue in Nordisk Tidsskrift for Helseforskning that in its entirety concerns ‘livsmot’. The collection of essays should be of interest to students, researchers, health professionals and others. The issue highlights and discusses different philosophical approaches that can promote our understanding of what can give us courage and hope on good and bad days, in sickness and in health. The authors in the article collection write in essay form and use examples from life and research to bring forth their understanding of the phenomenon. This text contextualizes the various articles by presenting thoughts on and interpretations of ‘Livsmot’.

Keyword/Nøkkelord

*hope, life courage; Pahuus; Philosophies of place; Tillich; vital force; vital urge
håp; livsglede; livsmot; Pahuus; stedsfortellinger; Tillich*

Referee*

<http://dx.doi.org/10.7557/14.5116>

© 2016 The author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly credited.

Liv og livsmot

Liv er alltid liv i sammenheng. Livsmot viser seg (eller unndrar seg vår oppmerksomhet) sammen med andre fenomener. Disse opptrer ikke i ren form, som akvarellfarger glir de over i hverandre. I temanummeret beskrives mange tilgrensende og noen ganger overlappende fenomener som: håp, arbeidsglede, det gode liv, og ikke minst sorg som kan bære med seg en nødvendig kime til livsmot.

Filosofiske tradisjoner forsøker å forstå ulike, men overlappende sider av livsmotet. Sporet til mangfoldet i forståelsen av livsmot er tydelig i hvordan det omtales i det engelske språket. Forsøk på å oversette livsmot til engelsk gir et mangfold av ord og uttrykk; for å nevne noen eksempler: «Vital urge» (Levinas, 2003); «Vital force», Bergson (Kelly, 2010); «The courage to be» (Tillich, 1952); «Life courage» (Delmar, 2013).

Tekstene i essaysamlingen belyser livsmot knyttet til relasjoner, til håp, til glede på arbeid, og til betydning av steder enten de er fysiske, virtuelle eller symbolske. Betydningen av naturen tematiseres særskilt. Noen av tekstene i artikkelsamlingen har en sterk filosofisk forankring for eksempel knyttet til tenkere som Tillich, Pahuus og Martinsen. De gir innspill til hva en grunnforståelse av livsmot kan være. Andre filosofer bidrar indirekte til å utvide vår forståelse av fenomenet. Et eksempel er filosofen Emanuel Levinas. Moralsk ansvar er et grunntema i Levinas filosofi (1969). Fenomenet ansvar kan gi oss tilgang til å forstå noe av livsmotets dimensjoner. Levinas tematiserer det relasjonelle ansvaret. Hans tese er at moralsk ansvar for andre hører livet til. Vi er fanget i ansvarsforhold og slipper ikke unna. Selv om Levinas beskriver mennesker som gisler lukket inn i ansvaret poengterer han samtidig at dette åpner opp for det gode, for kreativiteten og dialogen, for nye muligheter (Levinas, 1969, 2003). Å være betydningsfull i ansvaret gir en forståelse av relasjoners betydning for livsmotet, for håpet og for fremtiden. Å se fremover handler ikke om flukt, men en tro på livet. Dette beskriver Levinas (2003) som en «vital urge».

Levinas filosofi kan også bidra til å forstå språkets begrensinger i å gi et entydig svar på hva livsmot er. Han tematiserer sigen og det sagte (Levinas, 1991). Levinas kan tolkes dithen at sigen er livet som det leves, og det sagte er et forsøk på å omtale og verbalisere livet og dets kompleksitet. Livet er på det ontologisk nivå. Omtale av livet er også et epistemologisk prosjekt. Det er umulig å likestille språk og virkelighet. Vi kommer til kort. Språket gir mulighet for å tolke livet og peke på trekk ved vår tilværelse, men språklige ytringer skjer alltid i livets kontekst, knyttet til steder, mennesker og aktiviteter. Språkformen for artikkelsamlingen er hovedsakelig essayistisk. Essayet som en varsom utprøvende tilnærming kan gi rom for ulike forståelser og nyanser.

Om essayet

Kari Martinsen og Tom Kjær gir en god innføring omkring essayskriving i forordet til «Utenfor tellekantene». De skriver:

"Essayskriving er øvelser, skrivningen er søkende og prøvende, alltid båret av en stemning, slik arbeidet er med et maleri, eller enhver oppførelse av et musikk- eller teaterstykke. Det arbeides spørrende, undrende og med rom for tanken inn mot lysninger, mot åpninger, ikke mot løsninger, og med en aldri hvilende selvrefleksjon. Det er ikke vitenskapens pretensjon om forenkling som bærer arbeidet med essayet" (2015:16).

Erfaring og undring over den er bærende elementer i essayet. Erfaring kan også hentes fra andres erfaringer, eksempler, poesi og skjønnlitteratur, men grunnelementet vil alltid være fortellingen. Det er det levde liv som fortelles frem. I spenningen mellom fortelling og undring oppstår essayets mening og gyldighet (Bech-Karlsen 2003:22). Poesi og kunst kan være viktige innganger og kan åpne opp for nye forståelsesrom som i seg selv kan bidra til livsmot og overskudd (Bugge, 2011:244-245). Dikt kan røre ved oss før vi vet at vi er berørt. Løgstrup skriver: "Filosofi kan i bedste fald - gjøre en forståelse klar. Digtningen kan gjøre den nærværende " (1956/1991:230). Kunst kan gi ord når ordene blir borte og en må lete etter andre uttrykksformer for å uttrykke et vaklende inntrykk.

På vei mot et essay, må den som skriver starte et pløyningsarbeid i sine erfaringer. Ikke alt har ord. Mye kan komme opp, også det som har vært skjult og glemt. Noe kan brukes og fortelles frem, annet kan være for sårt eller privat til at det kan deles med andre. Det må ryddes til side, men samtidig utgjør den kroppslige sårbarheten en viktig klangbunn for det erfarte. I essayet skriver en ofte kroppsnært uten å fortapes i egen kropp. Egne og andres kroppslige erfaringer blir viktige tilganger. Når erfaringen er kroppslig, er den nært både skriveren og leserens sårbarhet. Vi kan bli og er allerede truffet av noe (Thorsen, 2018).

Ved å våge å dvele ved det sårbare kan det kanskje hentes frem erfaring som kan være almen. Erfaring kan gi resonans (og dissonans) til eget liv og medføre ny erkjennelse. Essay skriving går i rykk og napp og følger sjelden rette linjer. Det kan være en utfordring å beskrive veien og omveiene slik at leseren kan slå følge med skriveren.

Essayet blir en erkjennelsesform hvor leseren kan møte essayisten i sin undring, noen ganger med gjenkjennelse, andre ganger med ny undring. Kan det virkelig være slik ...? Tankens åpenhet, nyansene og veien dit blir viktigere enn å komme til ferdige avslutninger. Essayet kan bidra til en fylde, fordi undringen får følge

med sansning og følelser. Det kan gjøre at tanken får rom til å fortsette også der det skrevne ordet slutter.

Tanker om livsmot

Dansk ordbog på nett definerer livsmot som: "vilje og lyst til at leve, ofte på trods af modgang eller svækkelse".

Teologen Gustaf Wingren skriver: "*Termen "livsmot" är vag och därför i sammanhanget förträfflig. Den storhet som skall betecknas med termen, är nämligen variabel och skiftande från tid till tid under en människas levnad. Vad som håller samman de växlande formerna av livsmot är detta enkla, att de för individen gör det möjligt att oförfärat gå in i den nya dag som ligger framför honom (...)*" (1995:135).

Paul Tillich (1886-1965) teolog og filosof var opptatt av hva som skal til for å holde motet oppe og leve et meningsfullt liv til tross for motgang. I boken «The Courage to Be» (1952) undrer han seg over livsmot både historisk og filosofisk. Mot er en bestemmelse av hva eksistens eller væren er. Tillich slår ikke fast hva livsmot er, men belyser hva som kan true vårt mot til å leve. For Tillich er angst for døden, en tom og meningsløs tilværelse og selvbebreidelse de største truslene mot vårt livsmot (Clancy, 2019). Det er som livsmotets mulighet vokser frem og tydeliggjøres i møtet med lidelse og angst. Livsmot og angst vokser frem som motsetninger, de tydeliggjør hverandre. I dette møtet med lidelsen må den enkelte selv utforme sitt liv. Tillich kaller self-affirmation den ontologiske motsetning til reduksjon av væren (1952:22). Han antyder at en kan seire i forhold angst. Tro på at en er akseptert kan hjelpe oss til å gjøre motstand. I Danmark skriver Knud Hansen «Om at have mod til at leve» (1969), hvor han tar utgangspunkt i Tillich og knytter an til filosofi, teologi og skjønnlitterære eksempler. For ham er tro i denne sammenhengen å akseptere livet som det er uten å la seg overmanne av det. Livsmot blir da å våge å stille seg åpen for verden i all dens uforutsigbarhet, med også en akseptasjon om at livet kan medføre lidelse. Det blir en ontologisk dannelsesprosess.

Å leve i åpenhet med tilværelsen og møte mange av samfunnets krav og oppgaver kan medføre angst, søvnløshet, kjedsomhet og melankoli (Pahuus, 1995, Tillich, 1952). Livsmot er grunnleggende og finnes hos alle mennesker. Det unndrar seg oppmerksomhet, er der før kulturen og kunnskapen og er alltid til stede som potensiale. Livsmotet kan stå i fare gå over til mismot. Vi kan ikke bestemme over det, og vi heller ikke bestemme oss for å oppnå det. På den måten er livsmotet suverent. Men man kan dannes til å stille seg åpent mottagende til verden. Så kan man kanskje spørre om man ikke også formes av at mismotet vokser frem og blir dominerende. En mulig måte å tenke om dette er at livsmot kan ha ontologisk forrang fremfor mismot.

Teologen K.E. Løgstrup gjør en liknende distinksjon når han skriver at det er en grunnleggende ontologisk rang forskjell mellom tillit og mistillit (Martinsen 1993:60). I mistilliten er tilliten borte. En kan også undre seg over om det er slik at i mismotet så er livsmotet borte? Eller kan det også ligge en kime av livsmot i bunnen av mismotet?

Teologen og filosofen K.E. Løgstrup skriver i «Den etiske fordring» (1956:26): "For vår sjælefreds skyld er det heldigt, at vi ikke har anelse om, hvad vi har haft af andre menneskers livsmod eller livslede (...) i vor hånd, ved hvad vi sagde og gjorde i vort forhold til dem, men at det er skjult". Løgstrup beskriver hvordan våre liv alltid er viklet inn i hverandre. Vi lever i relasjoner og som personer er vi avhengige av hverandre. Men ikke bare i relasjoner til mennesker. Vi er innfelt i naturen som ikke er i vår makt, men som også kan være opphav til vårt livsmot (Pahuus, 1998:57). Vår tilværelse er en med-tilværelse. Som personer er vi sårbare. Sårbarheten er menneskets grunnvilkår og kan ikke fjernes uten at vi slutter å være mennesker. Det er ikke mulig å fjerne sårbarheten, men vi må ta vare på den. Dette utgjør utgangspunktet for en kjent Løgstrup sitat:

"Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej" (1956:25).

Fordringen er mangfoldig, så mangfoldig at det er opp til den enkelte der og da å finne ut hvordan den kan møtes. Noen ganger holder vi den andres stemning våre hender (Thorsen, 2018). Andre ganger berører vi grunnfenomen som er bærende i den enkeltes liv. Situasjonen kan være så pass sårbar og på vippen at våre handlinger får helt vesentlig betydning for den andres liv. I utgangspunktet berøres vi av fordringen. Fordringen tydeliggjør at vi kan komme til å innvirke på hverandres livsmot. Vi utgjør hverandres verden på godt og vondt. Fordringen uttrykker ikke kun et nærhetsperspektiv hvor vi selv i situasjonen må finne ut hva vi skal gjøre, men kan også forstås som en fordring i forhold til jorden og generasjoner som enda ikke er født.

Løgstrup beskriver en rekke steder positive elementer i den menneskelige tilværelsen som er konstruktive og fornyende, det er finnes også uten tvil negative elementer ved tilværelsen, men de tolkes som sekundære. Det negative elementene er snyltefenomen som tærer på de positive. Tilværelsen kan da oppleves som tvetydig: "Tvärtom förhåller det sig så, att först om den enskilde fasthåller, at de negative elementen har en annan status än de positiva, vilket sker i skapelsestankens livsförståelse, kan man se tillvarons negative element i ögonen och bejaka dess tvetydighet utan att förlora sitt livsmod" (Armgard, 1971:69).

Løgstrup beskriver senere i forfatterskapet de bærende fenomen og kaller dem spontane livsytringer. De er uunnværlighetsfenomen og grunnleggende for at tilværelsen skal oppleves som god (1968, 1972, 1978, 1982). Han lister opp tillit, barmhjertighet, håp, talens åpenhet og beskyttelse av urørbarhetssonen, samt vrede (å bli sint på andres vegne). Samtidig åpner han opp for at det kan finnes flere spontane livsytringer. Kirsten Bøggild foreslår at også sorg kan være en spontan livsytring (Bøggild 2000). Karakteristisk for livsytringene er at de er spontane, unndrar seg vår oppmerksomhet, er tause og uuttalte (se for eksempel Martinsen 1993:80-84).

Livsmot er grunnleggende og finnes hos alle mennesker. Er livsmot et resultat av spontane livsytringer, eller kan det forstås som en livsytring? Clancy (2019) tenker videre, med Løgstrup og antyder at livsmot også kan betraktes som en suveren livsytring.

I et livsfilosofisk perspektiv er livslyst et sentralt begrep. Jakob Knudsen beskriver livslyst som energisenteret i et menneske. Han beskriver mennesket som en del av noe større, vi er innfelt i naturen, historien, evigheten og Gud (Bjerg 1982). Livsmot henger sammen med at vi som kropper er innfelt i denne verden. Fra naturen får vi kraft, mot og mening. I Norden vil vi fremheve filosofen og Løgstrup eleven Mogens Pahuus som har beskrevet sider ved fenomenet i en rekke bøker (1986, 1993, 1994, 1998, 2016). Etter et langt forfatterskap tar Pahuus (2019) opp fenomenet i dette temanummeret. Gjennom eksempler fra skjønnlitteraturen og (livs)filosofien har han beskrevet livsmot som et grunnfenomen i den menneskelige tilværelse. For ham er livsmot en grunnleggende vitalitet som vi kan se allerede tidlig i livet. I følge Pahuus er livsmot noe opprinnelig og gitt: "Livsmotet er den oprindelige stemthet, som er givet med den aktivt-indgribende grunddrift" (1986:129 og 127). En stemthet som han mener er mer grunnleggende enn det Heidegger beskriver som angst (Unheimlichkeit). Heidegger argumenterer, at angsten er den opprinnelige stemthet noe som Pahuus er uenig i. Livsmot er gitt oss i kraft av å være til. Pahuus (2019) viser til at vi ser livsmot som selvforglemmende vitalitet hos barn tidlig i livet. Livet har gavekarakter, den erfarte stemthet er som oftest en livsfølelsens stemthet med lykke, åpenhet og livsmot.

"Det er den aktive virkestrang som dagligsproget benævner livsmot. (...) men de fleste anvendelser af ordet og vendinger, hvori ordet indgår, såsom "ved godt mod", "mod på", "mod løs" går på det centrale fænomen i personen, som vi også kalder oplagthed, opsathed på, beredthed til, lyst til. Substantivet "mod" kommer fra adverbiet imod. Heri ligger den aktive rettedhed, viljen og kraften til at tage livet op, være undervejs, have kraft til at overvinde hindringer (...). Livsmot i

denne forstand kalder vi også vitalitet. Det andet aspekt af grunddriften kalder man i dagligsproget livsglæde (Pahuus, 1993:41).¹

Livsglede er et beslektet ord som Pahuus mener betyr at vi tar imot noe som en gave. Her ligger både elementer av ydmykhet og mottakelse og han beskriver at vi gjennom en mottakende holdning og åpenhet for det gitte kan oppleve nærværet som er forbundet med glede. Å være radikalt åpen og å oppleve, erfare, føle uforbeholdent og intenst i forhold til natur, andre mennesker, sted, rom og egen kropp har å gjøre med livsglede, og oppleves som noe som kommer utenfra, ikke som et resultat av vilje og innsats. Vi ser igjen hvordan fenomener glir over i hverandre og overlapper hverandre. Det kan være vitalitet (livsmot) i livsglede og livsglede i vitaliteten uten at fenomenene derved er de samme. I Pahuus (2019) analyserer han livsmotet enda nærmere og grundigere. I likhet med Wingren (1995) viser han til at livsmot forandres gjennom livsløpet og blir integrert i personligheten.

Kari Martinsen har omtalt livsmot og sykepleie gjennom store deler av sitt forfatterskap. Etter hennes opphold i Danmark på nittitallet har hun vært inspirert av K.E. Løgstrup og miljøet rundt ham (1993, 2012). Martinsen knytter Løgstrups tanker opp mot sykepleien og tenker senere videre utover ham. Livsmotet er med som et resultat av en ontologisk situasjonsetikk: livsytringene, den etiske fordring og de sosiale normene. I vår gjensidige avhengighet holder vi også noe av den andres livsmot i vår hånd, vårt blikk og med våre holdninger. Martinsen viser også til livsmot som et mulig resultat av at vi er kroppslig innvevd i verden. Vi er stemt og berørt, sansningen kan ernære vår livslyst og vårt livsmot (2003:55). Livsmotet er noe bærende i tilværelsen.

Lidelse og livsmot er nært forbundet, Martinsen skriver i det lille forordet til «Den omtenkssomme sykepleier» (1993:9): "Lidelse forutsetter livsmot. Det er i spenningen mellom lidelse og livsmot - slik vi møter dette hos den som trenger hjelp - at helseprofesjonene har utviklet sin fagidentitet. Vi må både kunne se og uttrykke appellen om hjelp for å kunne styrke livsmotet i lidelsen. Medfølelse, barmhjertighet, tillit og ærlighet arbeider sammen med fagkunnskap når vi handler riktig og godt mot andre".

Presentasjon av tekstene i temanummeret

Livsmotets kompleksitet spores i forfatterens ulike tilnærming til fenomenet. I de etterfølgende avsnitt gis et kort resymé av forfatterens bidrag:

Balteskard (2019) nærmer seg fenomenet med utgangspunkt i en beskrivelse av naturens livgivende rom. Stedstilørighet, fortellingens kraft og lytterens inntrykksomhet er fenomener som inngår i det som kan gi livsmot. Sykdom

¹ Sitatet fremkommer som en kommentar til Freuds grunddrifter eros og Thanatos

skaper ofte brudd i det livet en ønsker å leve. Å fortelle er knyttet til vår identitet og kan bidra til å opprettholde en kontinuitet i eget liv. En ny fortelling kan oppstå og skape nyansert forståelse og erkjennelse av hvem en selv er i en omskiftelig verden. Slik kan en fortelle seg inn i livet igjen og gjenetablere livsmot og identitet. Å gi rom for å fortelle om naturnærvær kan gi den syke en opplevelse av igjen å være på gode steder. Tiden holdes fast i annet enn sykdom og kan ha lindrende virkning. Fortellerrelasjonen er her av avgjørende betydning og en inntrykksøm lytter er en viktig klangbunn for den som forteller.

Clancy (2019) skriver et essay om livsmot og om steds betydning for å fremme eller frarøve livsmotet til unge og gamle. Livsmot er en nødvendig kraft som må være til stede hele livet for at mennesker skal ha det bra. Å bevare liv er et etisk anliggende. Det er et grunnvilkår som er bærende for helseprofesjoner. Hva så med menneskets egen streben etter å bevare og fremme sitt liv i vanlige hverdager – også når sykdom, smerte, motgang og konflikt rammer? Filosofen Tillichs utlegninger om livsmot er en viktig inspirasjon for denne teksten. Clancy er opptatt av livsløpet og hvordan livsmot kan fremmes hos mennesker i ulike aldre. Unge og gamle er forskjellige steder i livet. Teksten gir en dypere forståelse av hvordan steder innvirker på unge og gamles livsmot. Det rettes også oppmerksomhet mot hvordan andres holdninger til steder kan påvirke livsmotet.

Delmar (2019) beskriver livsmot som et eksistensielt livsfenomen og opplyser om både forskjeller og fellestrekk mellom relasjonelle, etiske og eksistensielle livsfenomener, som kan være livsbefordrende, men også livsinnskrenkende. Det er i livsfenomenene livsmot og livsglede, at de to grunnleggende former for livsfenomener illustreres. Delmar illustrerer noen vesentlige forskjeller mellom behov og livsfenomener. Ved bruk av empiriske forskningseksempler vises hvordan nære relasjoner kan medvirke til å skape livsbefordrende eller livsinnskrenkende muligheter for den syke. Det er i omgangen med andre og betydningen av de nære relasjoner, at de livsbefordrende muligheter får utspille seg. Artikkelen viser relasjonserfaringer fra både kronisk syke, livstruende syke og døende mennesker.

Glad (2019) Forfatterens essay er en refleksjon over hjemmesykepleieres opplevelse av glede og av hvordan arbeidshverdagen kan påvirke deres arbeidsglede. Følelsen av arbeidsglede er viktig for at livsmot kan fremmes både hos hjemmesykepleieren og hos menneskene hun er i kontakt med. I forskningsintervju forteller hjemmesykepleierne om en arbeidshverdag som ikke uten videre slipper arbeidsgleden til. Det er et travelt og hektisk arbeid som kan være både fysisk og psykisk belastende for at arbeidsoppgavene skal bli gjennomført. Gleden i arbeidshverdagen knytter de til kontakten med pasientene og det å kunne utøve sykepleie i tråd med sine verdier. Å mestre sine arbeidsoppgaver og gjøre godt for pasientene. Ved hjelp av støtte i et kollegialt fellesskap, styrkes opplevelsen av arbeidsglede.

Kitzmüller (2019) Dette essayet belyser betydningen av håp og livsmot i fortellingene til Tomas og Maria, et par som hadde opplevd at livet ble endre på grunn av Marias hjerneslag. Håp støttes av parets sterke og kjærlige forhold og i deres forhold til profesjonelle omsorgspersoner. På denne måten vises betydningen av relasjoner for å opprettholde håpet. Essayet viser at livsmot og håp er nødvendig for å utvikle tro på fremtiden. Det viser også at uforsiktede og uprofesjonelle holdninger og tilnæringer fra klinikere kan føre til en opplevelse av, tap av kontroll, og håpløshet. For å støtte håpet til pasienter og pårørende, må klinikere bidra til å opprette håpet ved å vise omsorgsfulle holdninger, bevare troen og ikke devaluere pasientens håp som urealistisk.

Lind (2019) sitt essay handler om forskningsintervju med etterlatte etter avdøde intensivpasienter, der sorg danner en klangbunn i samtalen. Ut fra samtalenes underliggende dype alvor, forlattes begrepet «intervju» for sterkere å få fram de relasjonelle aspekt ved slike samtaler. Det er omsorg i å bevare verdighet som formes i disse forskningssamtalen. Relasjonen som oppstår mellom deltaker i forskning og forskeren er ikke av privat karakter. Imidlertid er samtale med forskningens ensidige formål i sikte heller ikke mulig. Teksten berører mange ulike hensyn som vil være nødvendig å ta i planlegging og gjennomføring av studier rettet mot etterlatte. Risiko for å gå fra å være forsker til å bli terapeut belyses. Men mer enn «terapeutiske» aspekt er mellommenneskelige omsorgsetiske aspekt av betydning. Med et livsfenomen som sorg som klangbunn, er det omsorg i å ivareta den andre slik at den andres livsmot fremmes.

Mæhre (2019) Forfatterens artikkel tar utgangspunkt i et pasientintervju hun hadde i forbindelse med sitt PhD arbeid. Pasienten som artikkelen omhandler har vært behandlet for alvorlig kreftsykdom. Hun er nå innlagt i en sykehjemsavdeling på et rehabiliteringsopphold. I fortellingen formidles hvordan pasienten yter motstand mot sykdommen og viser hennes behov for å bli ivaretatt som en person. I artikkelen løftes frem fortellinger i møte med alvorlig sykdom. Fortellinger synliggjør hvordan en endret livssituasjon tross alvorlig sykdom kan bidra til at livsmotet og livsgleden blomstrer, men også hvordan denne kan medføre håpløshet, tvil og usikkerhet.

Thorsen (2019) nærmer seg fenomenet ved hjelp av fortellinger, poesi og skjønnlitteratur. Essayet starter der livsmotet tilsynelatende ikke er synlig og beveger seg mot situasjoner der det blir mer og mer tydelig. Livsmot viser seg ofte i grensesituasjoner. Det er i tilværelsens bruddflater når livet er utfordret, vi kan forstå livsmotets betydning. Essayet viser at ansvaret for andre menneskers livsmot er et relasjonelt ansvar i forhold til situasjoner vi møter i hverdagen. Men ansvaret er også et ansvar for mennesker og natur utover vår levetid. Vi holder livsmotet til fremtidige generasjoner i våre hender.

Pahuus (2019) Første halvdel av artikkelen dreier seg om hva livsmot kan være. Der skilles det mellom livsmot hos barn nært knyttet til barns lek, og voksnes livsmot som forbindes med noe mer målrettet. Forfatteren fremhever livsmotets fem dimensjoner: makt, mulighet, vitalitet, mot og mening. Det fremheves at selv om livsmot hos barn og voksne er forskjellige så har de til felles at det er knyttet til kroppslig utfoldelse, er lagret i kroppen og kan fremkalles på kroppslig vis. I artikkelens andre del behandles forholdet mellom livsmot på den ene side og livsangsten, selvisheten og livsgleden og selvhengivelsen på den andre side. Det fremgår her, at det er livsgleden og selvhengivelsen, som nærer og opprettholder livsmotet. Det må forstås ut fra vitalitet i dens forskjellige former og dens forbindelse med livsglede. Pahuus viser også hvordan vi kan påvirkes av og hente livsmot i naturen. I sykdom kan vi erfare mangelen på livsmot, eller oppleve at livsmotet avtar. Vi blir motløs. Men som han skriver: det kan også kalles frem et livsmot som vi ikke visste vi hadde.

Noen avsluttende tanker

I denne teksten har vi løftet frem og diskutert livsmot slik det presenteres av ulike filosofer og de ulike forfattere i tekstsamlingen. Livsmot ser ut til å ha flere sider. Livsmot er grunnleggende og finnes hos alle mennesker. Det unndrar seg oppmerksomhet, er der før kulturen og kunnskapen og er alltid til stede som potensiale. Å være mottagende og oppleve gode stunder på gode steder og i naturen samt å erfare gode relasjoner med andre mennesker kan gi glede og livsmot. Livsmotet kan da være en vitalitet ved livet selv. Hvordan kan vi forstå livsmot knyttet til helse, folkehelse og hjelpeprofesjoner? Mennesker lever med sykdom, sykdomstrusler, krig, og frykt for klimaendringer. Dette kan gi opplevelser av frykt og angst for fremtiden. Livsmot er et grunnleggende bærende fenomen i gode og dårlige dager som kan vise seg når sykdom og livsutfordringer truer. Dårlig helse kan svekke livsmot på samme måten som svekket livsmot kan påvirke helsen. Livsmot kan komme som spor av livsytringene som nedfeller seg i oss og former oss til den vi er. Vi kan påvirke hverandre i kraft av vår tilstedeværelse i verden. Livsmot er et etisk anliggende. Felleskap og gode relasjoner til andre kan styrke håp og livsmot. Å akseptere seg selv og oppleve anerkjennelse fra andre understøtter livsmot. Alle ønsker å bli inkludert, respektert og anerkjent som mennesker. Å bli møtt med aksept, inkludering og tillit i et helsevesen som bygger på disse grunnleggende verdier kan bidra til å understøtte helse og livsmot. Slik Pahuus (2019) skriver: "Noget af det mest grundlæggende i omsorgen for andre mennesker består i en styrkelse af livsmødet (og livsglæden) hos disse".

Litteratur

Armgaard, L-O.(1971) Antropologi. Problem i K.E. Lögstrups författarskap. Köbenhavn: Gyldendal.

- Aarnes, A. (1996) Hans Skjervheim og norsk filosofi. I: Skjervheim, H. Deltakar og tilskodar og andre essays. Oslo: Aschehoug.
- Dansk ordbog <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=livsmot> Hentet 11. oktober 2019.
- Balteskard, B.(2019) Natur, fortelling og sykdomserfaringer – Betydning for livsmot. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi: <http://dx.doi.org/10.7557/14.4865>
- Bugge, D. (2011). HINANDENS VERDEN Ledsager til K.E.Løgstrups Den etiske fordring. Århus: Klim.
- Bjerg, S. (1982) Jacob Knudsen. Erfaring og fortælling. Århus: Klim
- Bernet, R.(2010) Bergson on the driven force of Consciousness and Life. 42-62 i Bergson and Phenomenology (red) Kelly M. New York: Pallgrave Macmillan.
- Bech-Karlsen, J. (2003) Gode fagtekster. Essayskriving for begynnere. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bøggild, K. (2000) Universets sorg. København: Anis.
- Clancy, A., Balteskard, B., Mikkelsen, S., Thorsen R., & Mæhre K.S. (2007) Liv og livsmot. Dagliglivets betydning for livsmot. HiH skriftserie 2007.
- Clancy, A. (2012) Dybden i et helsesøstermøte i Fortellinger om etikk. K. Martinsen, R. Thorsen og K.S. Sunde Mæhre, (red). Bergen: Fagbokforlaget.
- Clancy, A. (2019) Steder, stedsfortellinger og livsmot. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <http://dx.doi.org/10.7557/14.4936>
- Delmar, C. (2019) Nære relationers indvirkning på livsmotet, *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <http://dx.doi.org/10.7557/14.4590>
- Glad, T. (2019) Arbeidsglede i hjemmesykepleien. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <https://doi.org/10.7557/14.4938>
- Hansen, K. (1969) Om at have mod til at leve. Hadsten: Mimer.
- Heidegger, M. (2007). Væren og tid. Oslo: Bokklubbens kulturbibliotek.
- Holm, K. (1988) Lidenskab og livsmot – Søren Kierkegaard og Paul Tillich, *Kierkegaardiana XIV* s. 29-37.
- Kitzmüller, G. (2019) Håp og livsmot i sykdomsfortellinger etter hjerneslag. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <https://doi.org/10.7557/14.4938>
- Kjær, T., Martinsen K. (red) (2015) Utenfor tellekantene, essays om rom og rommelighet. Bergen: Fagbokforlaget.
- Levinas, E. (1969). Totality and infinity / an essay on exteriority. Pittsburgh, Pa: Duquesne University Press.
- Levinas, E. (1991). Otherwise than being, or beyond essence. Dordrecht: Kluwer.
- Lévinas, E. (2003). On escape: De l'évasion. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Lind, R. (2019) Kan det finnes kime til livsmot i forskningssamtaler med etterlatte pårørende, der sorg danner bakteppe? *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <http://dx.doi.org/10.7557/14.4705>
- Løgstrup, K.E. (1956) Den etiske fordring. København: Gyldendal.

- Løgstrup, K.E. (1968, 1994) Oppgør med Kierkegaard. København: Gyldendal.
- Løgstrup, K.E. (1972, 1993) Norm og spontaneitet. København: Gyldendal.
- Løgstrup, K.E. (1978) Skabelse og tilintetgørelse. Religionsfilosofiske betragtninger. (Metafysik IV). København: Gyldendal.
- Martinsen, K. (1993) Fra Marx til Løgstrup: om etikk og sanselighet i sykepleien. Oslo: Tano.
- Martinsen, K. (1993) Den omtentksomme sykepleier. Oslo: Tano.
- Martinsen, K. (1996, 2003) Fenomenologi og omsorg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, K. (2009) Å se og innse - om ulike former for evidens. Oslo: Akribe.
- Martinsen, K. (2012) Løgstrup og sykepleien. Oslo: Akribe.
- Mæhre, K. S (2019) Fortellingens betydning for å fremme livsmotet i møte med alvorlig sykdom. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <http://dx.doi.org/10.7557/14.4605>
- Ordbog over det danske sprog <https://ordnet.dk/ods/ordbog?query=Livsmod>
Hentet 11. oktober 2019.
- Pahuus, M. (1986) Livsfilosofi. Lykke og lidelse i eksistens og litteratur. Århus: Philosophia.
- Pahuus, M. (1993) Livet selv. Århus: Philosophia.
- Pahuus, M. (1994) Sandhed og storhed, om nogle eksistensielle dyder og laster. København: Gyldendal.
- Pahuus, M. (1998) Det gode liv. København: Gyldendal.
- Pahuus, M. (2016) Eksistens og natur. Århus: Aarhus universitetsforlag.
- Pahuus, M. (2019) Livsmot. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <http://dx.doi.org/10.7557/14.4908>
- Thorsen, R., Mæhre, K. S., Martinsen, K. (red) (2012) Fortellinger om etikk. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thorsen, R. (2018) Å hvordan skal dette gå- en undring om bekymringens etikk. *Tidsskrift for omsorgsforskning 03, Vol 4*. doi:[10.18261/issn.2387-5984-2018-03-05](https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2018-03-05)
- Thorsen, R. (2019) En sang til (livs)motet- en undring omkring fenomenet livsmot. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, (15)2, doi <https://doi.org/10.7557/14.4860>
- Tillich, P. (1952/2014). The Courage to Be. New Haven: Yale University Press.
- Wingren, G. (1995) Credo. (2.utg) Skellefteå: Artos.